

Йовенко Л.І,
доцент кафедри української літератури
та українознавства УДПУ

ОБРАЗ ГЕРОЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Провідні українські педагоги серед оптимальних шляхів входження у загальноцивілізаційний, включаючи освітній, рух, поряд із новітніми методологічними орієнтирами розвитку освіти, вбачають збереження і примноження своїх кращих національних здобутків [1].

Грунтовне вивчення історії розвитку шкільної літературної освіти, еволюції позитивного літературного героя різних історичних періодів є важливим джерелом розробки стратегії сучасної літературної освіти, необхідною базою наукового пізнання, на ґрунті якого виникають нові освітньо-виховні концепції. Виховання активного читача, відсутність виховного ідеалу сучасної доби – розв’язання цих проблем набуває сьогодні стратегічного значення.

Значний педагогічний потенціал має популяризація національних героїв, що оспівано нашим народом у фольклорі, українській літературі тощо. Варто відзначити, що така діяльність є важливим способом освоєння життєво-важливої інформації, без якого не можливе формування патріотичних і національних почуттів.

В героїчному епосі нашого народу зображено важливі події минулого та видатні особи, що здійснили подвиги в ім’я України. До героїчних в українській фольклористиці відносять історичні і стрілецькі пісні, думи, легенди, казки, легенди, перекази, колядки і щедрівки. Існує також окремий різновид колискових пісень, де прославляється козацька героїка і подається, хоч і фрагментарно відомості з історії нашого народу:

Коту, коту, котусю!

Займи нашу телусю

На попову толоку –

Там трави по боки.

Прийшла ненька рідненька,

Стала плакати-ридати,

Горькі сльози проливати:

– Лучче було б не родився,

*Кінь біжить – трава шумить,
А в тій траві козак лежить,
Поцюканий, порубаний,
От соннишка загорів,
От вітроньку почорнів
І кілочком прибитий,
Серпанкою прикритий.*

*Чим нехристом ти убився,
З білим світом розлучився!
А я, ньенька старенька,
З діточками зосталася...
Нічим діточок кормить,
Нікому розуму їх вчить!
Бай, бай, бай! [3, 48].*

Ідеалом чоловіка в українській фольклорній пам'яті постає воїн-козак, лицар, духовний аристократизм якого є прикладом, взірцем для молодих. Ідеальна модель людини-громадянина-патріота вимальовується вже в материнській поезії колискового циклу.

В іншій колисковій прямо звучить тема громадянського обов'язку молоді людини «рости на потіху, добрим людям на послугу» [3, 48].

Український народ героїчно боровся з нападниками. Особливо уславилися своєю мужністю козаки, що яскраво виявляється в таких найдавніших історичних піснях, як «Пісня про Байду», «Ой Морозе, Морозенку» та ін.

У народних піснях козакові Байді надіється надзвичайних, надлюдських якостей. Почеплений на гак, він живе декілька днів при повній свідомості, стріляє з такою силою, що стріла пронизує трьох осіб. Звичайно, людські можливості тут перебільшено, що підкреслює незвичайну силу і мужність улюбленого народного героя, ще більше возвеличує і прославляє його.

Пісня «Ой Морозе, Морозенку» розповідає про грабіжницький набіг кримських татар на українські землі, результатом якого став бій із одним із загонів Богдана Хмельницького. Під час бою татари розбили козацький загін і полонили, а потім стратили його ватажка. Перед нами постає справжній образ героя – патріота, який віддав своє життя за світле майбутнє рідної землі. Його подвиг назавжди закарбувався в народній пам'яті.

Справжнім народним месником постає у фольклорних текстах і Устим Кармалюк, який двадцять три роки боровся проти кріпацтва. Він розумний,

сміливий, винахідливий. Слава народного героя гриміла не тільки по всій Україні, а й за її межами.

З понад двадцяти варіантів пісень про Кармалюка найбільш поширеною є «Пісня про Устима Кармалюка», де висвітлюються справжні історичні події.

Окремим жанром українського фольклору є героїчні казки і легенди, в яких засобами фантастики опоетизовуються подвиги в ім'я волі рідної землі, народу, лицарство, мужність, сила, відвага жінки-матері, нареченої. Як зазначає відома дослідниця українського фольклору О. Таланчук: «І хоч народна героїчна казка сформована як відображення обряду ініціації-посвячення чоловіка у воїна, нареченого, гідного продовжувача традицій свого свого племені... – в процесі побутування вона увібрала риси української ментальності, стала уособлювати мораль, звичаї українського народу. Атрибутика воїнів, ландшафти, обрядовість, народний спосіб мовлення – це те, що привнесено у всевітню казкову героїчну традицію українським оповідачем. А ще – ідеал воїна-богатиря – сильного, мужнього, доброго і, головне, чесного і в поєдинку, і в побуті» [2, 6].

Таким чином, аналіз фольклорних творів показав, що кожна історична доба має своїх героїв і дає уявлення про подвиг, гідність, мораль – загалом ментальність українця. Мужність і непоборність народних героїв, їх вірність і відданість Україні мають своїм прикладом чинити виховний вплив на молодих громадян нашої держави, оскільки сьогодні актуалізується пріоритет людини-патріота, людини-громадянина, людини-гуманіста тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла книга національної освіти України / Академія пед. наук України; за ред. В.Г. Кременя. – К., 2009. – 185 с.
2. Героїчний епос українського народу. Хрестоматія: Навч. посібник / Упоряд. та приміт. О. М. Таланчук. – К.: Либідь, 1993. – 432 с. – ISBN 5-325-00429-8.
3. Сивачук Н. Український дитячий фольклор: підручник / Наталія Сивачук. – К.: Деміур, 2003. – 288 с. – ISBN 966-7780-05-8.